

Vad göra med vinster i vård och omsorg?

Ett av sommarens debattämnen har varit vinster i vård och omsorg. Vissa verkar tycka att de är bra, andra att de är dåliga och somliga kanske ser dem som ett nödvändigt ont.

Vinsterna har uppstått eftersom kommuner och landsting numera kan låta privata aktörer, som vinstdrivande företag, men även andra organisationer, tillhandahålla vård och omsorg till en upphandlad ersättning eller en av köparen använd "peng". I de fall tjänsten produceras till lägre kostnad än ersättningen uppstår ett överskott eller en vinst.

Är det acceptabelt att företag som tillhandahåller vård och omsorg går med vinst? Här finns olika frågor att utreda. En är om vinster överhuvudtaget ska få finnas i sådana här verksamheter, dvs om vinstdrivande företag ska få verka på området eller om någon annan organisationsform skulle fungera bättre. Detta är inte en lätt fråga. Forskningen inom det beteendekonomiska fältet visar på andra drivkrafter för människors agerande än pengar, t ex omtanke om andra, eller en önskan att bli uppskattad av andra. Dock är det inte uppenbart vilka organisationsformer som bäst tar tillvara ett sådant engagemang. Kanske får vi i framtiden veta mer, t ex ifall ideella organisationer engagerar sig i större omfattning i den offentligt finansierade välfärdsproduktionen.

Men även om vi utgår från nuläget, där vinster är tillåtna, är det inte uppenbart att de är acceptabla. En nyckelfråga är om kvaliteten har påverkats negativt. Om vinsterna beror på att kvaliteten sänkts är de förstås en dålig signal, och åtgärder bör vidtas för att höja kvaliteten. Medlet för att uppnå detta måste vara någon form av kvalitetssäkring som innefattar kontroller av de olika aspekter av kvalitet som går att mäta. Detta bör man förstås göra i vilket fall som helst – vare sig man anser att valfrihet är bra i sig eller inte på detta område leder valfriheten nog inte till en tillräckligt stark kvalitetskonkurrens när det rör sig om sjuka, äldre och funktionshindrade.

Antag då att vinster uppstår utan att kvaliteten minskar. I detta fall är vinster ett tecken på effektivitetsförbättringar. Det faktum att vinstmöjligheten tjänat som incitament till effektivitetsökning är dock inget argument för att över tid betala mer än nödvändigt för tjänsterna. Producenterna får vinst under kontraktperioden, vilket ger incitament att sänka kostnaderna. För att se till att skattebetalarna drar nytta av de effektivitetsvinster som konkurrensen i bästa fall för med sig bör ersättningen minskas på sikt. Ett alternativ är att kvalitetskraven höjs så att möjligheten att få bättre vård och omsorg för den givna pengan utnyttjas.

Olika bedömningar av vilka som är de vanligaste skälen till att vinster uppstår är säkert en faktor bakom olika uppfattningar om hur acceptabla vinster i vård och omsorg är. Även om frågan om vinster ska tillåtas eller inte i vård och omsorg lämnas därhän, är vinster utöver det normala ett tecken på att något bör ändras: antingen är kvaliteten för låg och då bör man åtgärda det, eller också är ersättningarna för höga och då bör man åtgärda det.

Astri Muren